

Az oktobrizmus történelem-bölcészeti kritikája

Írta: Szász Zoltán

filozófiai magaslatról nézve az emberiség története egy két fronton folyó szabadságharc. Nem egy egyenletesen haladó s az egész emberiséget mindig egyenes harcvonalban mutató folyamat ez a harc; hol ez a nép tör előre, hol az az ország hanyatlik vissza, nem csak nemzedékek és nemzetek, de egész kultúrák sem adják át egymásnak mindig csorbítatlanul kivított szabadságkincseiket, de azért nagy egészében nézve ez a harc mégis emelkedést eredményez, egyre több és több szabadság kivívására vezet. Az egyik front harca a természetnek az ember feletti uralmát igyekszik megszüntetni. Ennek a küzdelemnek a módszere a természeti törvények megismerése s a hozzájuk való alkalmazkodás. A természettudomány s minden tudomány oly mértékben, amily mértékben természettudomány, küzd ezen a fronton s a technikai vívmányok, a mérnöki és orvosi alkotás termékei ennek a harcnak győzelmei. A másik fronton azért folyik a harc, hogy az embernek ember feletti uralma megszűnjön. Mindazt, amit szellemi tudománynak nevezünk s ezenkívül irodalom, művészet, vallás folytatja ezt a küzdelmet s a jogrend, az erkölcs, a szociális intézmények, az emberi öntudat belső gátlásai, az ízlés csupa meghódított állomás a haladásnak ezen az útvonalán. Persze miként a természettudományos kutatás is olykor tévedéseket termel

s a technikai vívmányok működése nem egyszer rombolásokkal és emberi életeket sújtó szerencsétlenségekkel jár, a szellemi életet vizsgáló kutatás is hajt káros elméleteket s a jogi és társadalmi intézmények se mindig válnak be. De akár a természettudomány, akár a társadalomtudomány, akár a gépek, akár az intézmények világát nézzük, mégis azt látjuk, hogy az emberiség évezredek vívódásai folyamán oly eredményeket vívott ki, melyek az embert a természettel s saját embertársaival szemben szabadabbá tették.

Egy nemzet történetét ebből a szempontból nézve a demokratizálódás megindulásának korszaka kétségtelenül a jelzett harc egyik frontján lezajló küzdelem rendkívül fontos fázisaként jelentkezik. A demokrácia népuralmat jelent, azaz azt, hogy a közügyek intézését egy közösség minden tagja, tehát nem az etnográfiai értelemben vett nép, hanem az összlakosság egésze irányítsa. A leghatalmasabb vagy legalább is fizikai kényszerítő eszközökkel leghatalmasabban felszerelt közösség az állam: embernek ember által való elnyomása tehát itt ölthet leghatékonyabb formákat. Egy állam, ahol a lakosság egy részének, akár egyetlen embernek, akár egy csoportnak több joga van, mint a többinek, ennek az elnyomásnak szerszámává válik. Míg viszont ott, ahol mindenkinek egyforma joga van ahhoz, hogy a közösség ügyeinek intézéséhez hozzájáruljon, ahol senkise köteles oly törvényeknek engedelmeskedni, melyeknek létrejöttében nem volt része, ahol mindenki akarata válik közakarattá, ott az embernek ember által való legalább is jogi elnyomása az elérhető legkisebb mértekre hanyatlik. Ez a belátás a demokrácia csíragondolata. Minden: az általános titkos választójog, a közszabadságok teljessége, a köztársasági államforma ennek következménye és követelménye. Bizonyos, hogy a legteljesebb demokrácia se szünt meg minden emberi elnyomást és elnyomottsá-

got, mert temérdek társadalmi viszonylat, a földbirtokos és a földtelen, a tőkés és munkás, a férfi és nő viszonya s még sok más nem szabályozható törvényekkel úgy, hogy a teljes igazságosság megvalósuljon. Viszont azonban tagadhatatlan, hogy a demokrácia hatalmas lépést jelent a társadalmi igazságtalanságok ellen vívott küzdelemben.

E lépés megtételére az európa-amerikai kultúr-emberiség a tizennyolcadik század közepe táján lendült neki. Minden európai és amerikai nemzet politikai történelmének főáramlata azóta a népuralom megvalósítására való törekvés. Lehet persze azt mondani, hogy az emberiség fejlődésének ez az irányzata hibás, hogy az égés/, demokratizálódás, sőt civilizálódás egy óriási tévedés; talán azt is, hogy legalább is a középkor óta a történelem bomlások és katasztrófák halmaza s a reformáció, a felvilágosodás, a francia forradalom, a tizenkilencedik század szociális mozgalmi és demokratikus forradalmi, a nemzeti államok kialakulása s a nemzeteket egy nagyobb egységbe foglalni igyekvő nemzetköziség gondolatának terjedése, az isten kegyelméből való monarchia átalakulása alkotmányos fejedelmi hatalommá s végül legújabbban az örökletes fejedelmi hatalom majdnem teljes eltűnése, s a választott államfőit uraló köztársaság elterjedése megannyi hanyatlási tünet. Nem akarom most a világtörténelem filmjének visszapergetését javaslók álláspontját mind eme átalakulások részletes taglalásával megcáfolni. Ez különben is oly értékek hozatalára kényszerítene, melyek világnézeti porokét, tehát végérvényes és akárcsak logikailag is kényszerítő erejű döntések kitermelésére képtelen vitákat idézhetne fel. Bizonyos azonban, hogy az emberiségnek nem csak óriási többsége, de az elitnek, a szellemi vezérelmének különben igen sokban eltérő véleményű csapata is az emberiség fejlődésének ezt az irányát oly

adottságnak tekinti, melynek visszacsinálására való törekvés kétségtelen dőreség. Nem túlzott merészség tehát egy nemzet valamely korszakbeli uralkodó eszméinek és jellemző politikai törekvéseinek helyességét vagy helytelenségét abból a szempontból Ítélni meg, hogy mily mértékben álltak összhangban ezzel az általános iránnyal.

II.

Magyarországra a felvilágosultság és demokratizálódás nagy golfárama Nyugatról jött. Néhány idecsapó hullámának elülte után, melyek az enoiklopédizmusai s a francia forradalommal egyidejűleg a testörmozgalomban, József császár bár formailag egyáltalában nem demokratikus, de céljaiban a nép széles rétegeinek felszabadulását szolgáló uralkodásában, az 1890—91. országgyűlés működésében, a Martinovics-féle összeesküvők válalkozásában jelentkeztek, a 19. század második harmadi táján kiújult s mint szélesen omló nagy áramlás érkezett meg. A jogegyenlőség, az egyén kiemelkedése a rendi keretből, minden kiváltság és előjog megszűnése, a nemzetek önrendelkezése, a népképviselői törvényhozás, a parlamentarizmus és felelős kormány, az uralkodó jogainak alkotmányos korlátozása, egy egész új jogrendszer ömlött szerte ennek az árnak hullámaiként. Mint félig-meddig rejtett, de itt-ott felszínre törő alsóbb áramlás vonult vele a szociális gondolat, a földbirtoklás igazságosabb alakulásának követelése s a föld monopóliumszerű birtoklásának korlátozása egyaránt, az ipari munkásság állami védelme és támogatása s az ipari tőke hatalmának korlátozása, esetleg a tőke teljes kisajátítása a dolgozók javára s általában mindaz, amit e szó: szocializmus, felidéz. Az egész tizenkilencedik századot ez az áramlat hatja át s ma a huszadik kezdetén se jutottak el termékenyítő nedvei mindenüvé. Magyarországon a reformkorszakban a közteherviselés, a jobbágyfelszabadítás, a népképviselő, a

felelős kormányzás követelését érlelték meg ezek a tavaszi hullámok, melyeket a reakciós, német Habsburgokkal szemben kifejtett nemzeti érzés látott el nemzeti alapszínzettel. De már ekkor az első nagyobb demokratikus lalajrengések hatása alatt megéreződött Magyarország sajátos néprajzi szerkezetének veszélyessége s részben meg földalatti morajlásokban jelentkeztek a majdan sok év e!multa után beteljesedendő vészfordulat előjelei.

A demokrácia eszméje sok minden más mellett elmosta a magyar glóbuszról a latin nyelv vékony fedőrétegét s felszínre hozta az ország soknyelvű, soknépű jellegét. Az arisztokratikus rendi Magyarországon a nemesség volt a politikai nemzet s ennek a hivatalos nyelve s az egész állami és hivatalos apparátusé is a latin volt. Mikor a reformkorszak nemzeti felbuzdulása ezt elvetette s helyébe mindenütt a magyart igyekezett tenni, a másnyelvű tömegek tiltakozásából kiáltóan bontakozott napfényre az a tragikus tény, hogy Magyarország tulajdonképpen nem magyar, hanem magyar, német, szlovák, ruthén, román és szerb ország. Hiába magyarázták a magyar reformerek legjóhiszeműbbjei. még Kossuth is, hogy a latin nyelv helyét mindenütt elfoglaló magyar nem csorbítja a lobbí nemzet jogállományát, meri hisz csak oly területekre hatol, ahol azelőtt se a német, vagy a szláv vagy a román volt használatos, hanem a latin, ezek a nemzetek mégis elnyomásnak érezték a magyar nyelv országgraszoló igényeit. Mert bár igaz, hogy a nemzet nem egyszerűen csak nyelvközösség, de bizonyos, hogy a nyelv központi sajátsága a nemzeti jellegnek s a nemzeti öntudatot legjobban a nemzeti nyelv elnyomása sérti. A magyar reformkorszak liberalizmusának és haladószellemiségének dicsőségét és példaadó varázsát bizonyára nem törli el ez a sovíniszta mellékíz. Bizonyos azonban, a jobbágyfelszabadítás körüli késedelmezéssel együtt ez a nemzeti szűkkeblűség ás egyik oka volt annak, hogy

48—49-ben se maga a magyar, se általában a magyarországi nép nemcsak hogy nem állt a maga egészében a Forradalom zászlaja mellé, hanem ellenkezőleg, a nem-magyarajku népek együtt küzdöttek a két reakciós császár katonáival. A 49 utáni emigráció legjobbjai, köztük Kossuth, át is értették a forradalom előtt és után elkövetett hibák jelentőségét s az a koncepció, melyet száműzetésükben kidolgoztak, valóban igazi demokratikus szellemenben számol is azzal a ténnyel, hogy Magyarország, azi lehet mondani, egy született nemzetközi állam. Kossuth, dunai konföderációja, mely olasz és román inspiráció segítségével született meg, természetes, a történelmi jog dogmatizmusába takarózó sovinizmustól ment gyermeke annak a belátásnak, hogy a Duna völgyében csak a különböző nemzetek föderatív egyesülése felel meg a demokrácia szellemének. Nagyot haladt az emigráns Kossuth, míg az igazi európai láthatárság e termékéig felküzdötte magái a szabadságharc különösen első hónapjainak táblabírós, sovinizta színvonaláról. A dunai konföderáció gondolata azonban emigráns maradt még azután is, hogy a szabadságharc menekültjei, ha Kossuth nem is, hazajöttek, sőt uralomra jutottak. A magyarság vezető politikusai a hetvenes évek után egyre inkább hajladoztak Bécs felé s megvetéssel utasították el a Bukarest és Belgrád felé való gravitálás gondolatát. A kiegyezés és a dualizmus látszólag és ideiglenesen igazat adott nekik, egy olyan alakulást emelve uralomra, melyben osztrák részen a német s magyarországi részen a magyar emelkedett kiváltságon nemzetté. Még a kiegyezés utáni első években is, amíg Deák Ferenc és Eötvös József szelleme és személye halott, élt a nem magyar nemzetekkel szemben való igazság gondolata. Az 1868. nemzetiségi törvény bizonyosága ennek. Tisza Kálmán uralomrajutásával azonban beborult a magyar ég: a demokrácia utolsó azúrfoszlányai eltűntek róla. Ettől kezdve évtizedekig, szórványos kivéte-

lektől eltekintve, az összes uralkodó csoportok közjogi különbség nélkül szinte betegesen húzódoztak a demokratizálódás gondolatától s az u. n. nemzetiségi kérdés korszerű megoldásától. Valóságos Freudi „Verdrängung” áldozata lett ez az utóbbi a magyar öntudatban. Pedig közben határainkon megalakult s megerősödött a román s a szerb királyság s a monarchia keretén belől előbb a cseh nemzet, később a délszlávok követeléseinek hatása alatt érlelődött a trializmus gondolata. Csakhogy égés/; háború végéig, a választójogi reformig a demokráciától való irtózás s így a nemzetiségi kérdés felszabadító megoldásától való húzódozás jellemzi ezt a magyar politikát, A háború kitörésekor a demokráciaellenes Tisza István a miniszterelnök s az összeomlás küszöbén is a hivatalos hatalom számára legtekintélyesebb hang az övé. Keserű gúnyja a sorsnak, hogy ennek a hangnak kellett először beismernie, hogy a háborút elvesztették.

III.

A magyar nemzet azonban többet veszített el, mint a háborút. Egy száz éves korszak lehetőségeit veszítette el; ekkor kezdett tudatára jönnie száz év alatt megtörtént mulasztások rettentő következményeinek. Az októberi napok s az egész Károlyi-korszak hívei és gyalázói egyaránt ezt az eseményt és időszakot nagy nyomatékkal szeretik forradalomnak nevezni. Maga a forradalom szó ellen helytelen volna tiltakozni, de a nyomaték minden tekintetben hibás. Az, ami ebben az istenítéletes időszakban történt, az sokkal inkább volt összeomlás, mint forradalom. Az osztrák-magyar monarchia s vele Magyarország alatt megindult a föld s az ország a néprajzi határok mentén darabokra hasadt Alig van nem tengerek által határolt ország a földön, melynek keretei annyira természetlőtől megszabottak volnának, mint a Kárpát-ív s a Duna-Száva vagy Duna-Dráva vonal által bekeretezett régi

Magyarországé. Hazánk hegy-vízrajzi térképe évszázadok óta le is bővölte a magyar öntudatot, jobban mint a szent korona tana s a történelmi jog elméleti konstrukciói. úgy véltük, ez a természetes határ a mi földrajzi aranybullánk, melyet maga isten írt bolygónk arculatára! Fájdalom azonban alig van területe a földnek, melyet annyi nemzet érintkezési vonala szelne keresztül-kasul, mint ezt a szépen kikerekített, szinte várszerűleg megszerkesztett országot. Magyarország néprajzi térképe, mitse törődve a hegyvízrajzi térképpel, foltjait majdnem mindenütt átnyújtja a határon s egész más egységekre mutat rá, mint arra, amit a Kárpátmedence hegyei és vizei jelölnek. Száz év óta legalább folyik a harc e két térkép közt, a világ háború nagy magyar csatáját is ezek vívták. Wilson pontjai a néprajzi térkép mellett törtek lándzsát, az antant több, a velünk szomszédos nemzetekkel kötött szerződésben mellette döntött s végül övé is lett a győzelem. E két térkép ellentéte az 1918-iki összeomlás ősoka. A különböző nem-magyar nemzeti tanácsok alakulása október végén, melyek közt sorrendben hátul áll a magyar, az ország nemzetiségű területeinek csatlakozása a román, a jugoszláv, a csehszlovák államhoz, az országba özönlő román, szerb és cseh hadsereg, az Ausztriával való kapcsolat megszűnése, mindez megtörtént volna, ha Budapesten nem is alakul nemzeti tanács és Károlyi-kormány Mert kétségtelen, hogy ha volt is októberben Budapesten némi forradalmi hangulat és működött is a tömegekben némi repesztő és bomlasztó hajlam, ez csupán az összeomlásból kiemelkedő új-Magyarország korszerűbbé és lakályosabbá tételére irányult s bizonyos, hogy sokkal kisebb volt, mint Zágrábban, Prágában vagy Bécsben. Kétségtelen, hogy az októberi napok első nagy eseménye, az Ausztriától való elszakadás sem volt forradalmilag kivívott eredmény, hanem a háborúvesztés folytán támadt összeomlás következménye. A négyszázéves álmodat az entente, az ellenség való-

sította meg, igaz nem úgy, ahogy elképzeltük. Nagyon mérsékelt arányokban volt forradalmi tevékenység eredménye a régi törvényhozás s általában a hatalmat birtokló régi politikai személyek és csoportok eltávolítása is a közélet színteréről. Ezeket is közvetve a háborúvesztés robbantotta szét; a háborúért való felelősség tudata intette valamennyit arra, hogy minél sietősebben adja át helyét a hatalom új birtokosainak. „Meneküljön, aki tud” a felelősség elől, volt ekkor a vezényszó a régi világ emberei között. Különben mindez formailag azért se volt forradalom, mert hisz a király által kinevezett s később a királynak lett esküje alól feloldott kormány rendeletére vagy felszólítására történt. Az összeomlás szülte eredményeken túlmenő, sajátos forradalmi többletként jelentkezik már a köztársaság november 16-iki kikiáltása. Marxista értelemben még ez sem volt ugyan forradalom, mert hisz a marxista szocialisták csak azt a változást illetik ezzel a névvel, mely egy új, eddig elnyomott osztályt emel hatalomra, az államforma ilyen természetű megváltozását azonban nem. Garami „Forrongó Magyarország” című könyvében is ezen az állásponton van. Én ebben a felfogásban a forradalom fogalmának túlzott specializálását látom és épp ezért megmaradok a forradalom közkeletű értelmezése mellett, mely az alkotmánynak nem-törvényes módon való megváltoztatását jelenti. Bizonyos, hogy Magyarország átalakulása köztársasággá törvényesen csak úgy történhetett volna meg, ha a törvényhozás törvényben kimondta volna s a király szentesítette volna ezt, azaz a saját s a családja lemondását a trónról. Az angol munkáspárt egy vezére már ki is jelentette, hogy ilyenformán képzele ő a jövőben az angol köztársaság megalakulását. A magyar népköztársaság nem született meg ilyen simán ugyan, de majdnem ilyen simán. IV. Károly feltételesen már akkor lemondott a koronáról s elfogadta a köztársaságot, mikor október

közepén leszavaztatta a katonákat, a magyarokat is természetesen, hogy az ő uralkodását akarják-e, vagy a köztársaságot. Mikor Károlyiakat föloldotta a hűségeskü alól, lemondott arról, hogy a végrehajtó hatalmat az ő bizalmától függően kezeljék, tehát kilépett mintegy az alkotmányból. S végül mikor egyáltalában nem forradalmi urak tanácsára lemondott a királyi hatalom gyakorlásáról s eleve elfogadta azt a döntést, melyet a magyar nép államformájára vonatkozólag hozni fog, gyakorlatilag megszűnt király lenni. Valóban a királyhűségnek a történelemben egyedülálló példája lett volna, ha mindezek dacára a Károlyi-kormány ragaszkodott volna IV. Károlyhoz, vagy akárcsak a Habsburg-családhoz. Nem tartozom a köztársaság mániákusaihoz: azt vallom, hogy egy olyan alkotmányos királyság, mint az angol vagy a skandinávok, a nép jóléte és szabadsága szempontjából kedvezőbbek, mint holmi demagóg vagy oligarchikus köztársaságok. Bizonyos azonban, hogy a demokrácia logikája kérelhetetlenül elvezet a választott, elmozdítható, nem öröklődő államfőhöz s a köztársasághoz, ami ma már a kultúremberiség túlnyomó részének államformája. Igazán nem kellett tehát a Károlyi-kormánynak valami túlzó forradalmi szellem sugallatát követnie, mikor az ország egyöntetű akarata s az egész világhelyzetre való tekintettel proklamálta a köztársaságot. Ugyanilyen kézenfekvő, a múlt tanulságaiból és a helyzet adottságából folyó volt mindaz, ami törvényalkotás e korszakhoz fűződik: az általános titkos választójog, a teljes sajtószabadság, a gyülekezési és egyesülési szabadság, a földreform. Kivéve a legutolsót, valamennyi a demokrácia követelménye s mi sem természetesebb, mint hogy annak a népnek, melytől évtizedeken át megvonták a demokratikus haladás áldásait, a háború szenvedéseinek fejében s egy új, jobb korszak záloga és alapjaként megadták az akaratkifejtés e lehetőségeit. A földreform pedig szociális szükségesség volt, mely elől nem lehetett kitérni.

Fájdalom, mindez csak szándék maradt, mert hisz a Károlyi-korszaknak nem volt ideje, hogy törvénytervezeteit megvalósítsa. A rázúduló rettenetes csapások megakadályozták az akkori kormányt abban, hogy minden állam két lényeges életszervét, a törvényhozást s a karkohatalmat megteremtse maga számára. Két rettenetes, folyton erősebb lökésekben kirobbanó nyomás nehezedett erre a szerencsétlen uralomra s akadályozta meg, hogy parlamentet válasszon magának s hadsereget szervezzen. Az egyik a háborúvesztés volt. A győztes ántánt egész dühét, melyet négy évnyi háború sűrűsített össze benne, ez az uralom azon frissiben érezte. Régi háborúelőtti s háborús kormányok Ibiméiért neki kellett vezekelnie. S az antant-csizma rettenetes tiprásának erejével vetekedett a frontról hazaözönlő katonák féktelen követelődzése és semmi szociális és állami rendbe beilleszkedni nem akaró zabolátlansága. Nemcsak egy vérző országcsontot, de rajta egy a háborútól lezüllesztett és elvadított emberanyagot is kapott örökségül a Károlyi-kormány. Százezer és százezer ember dörögte mintegy fülébe a kérdést: miért szenvedtünk mi négy évig, miért kellett nyomorékká, rokkanttá lennünk? S nem csak kérdezte ezt nem egészen indokolatlanul, de kárpótlást is követelt: földet, leszerelési pénzeket, állásokat, pozíciót oly mértékben, és mennyiségben, aminek kielégítése az ország birtokviszonyainak, pénzügyi szervezetének s hivatalszervezetének tökéletes megsemmisítését jelentette volna. Minden vesztéses államban jelentkeztek ezek a bomlási jelenségek, de sehol se olyan végzetes vadság formáiban, mint nálunk. És pedig azért, mert egy államot se ért olyan rettenetes vereség, mint Magyarországot és sehol se halmozott fel a tömegek lelkében a múltak uralma annyi elkeseredést, mint nálunk. Ez a demokratikus múlt teljes hiánya különösen a Károlyi-uralom másik nagy bomlasztójában, a bolsevizmusban bosszulta meg magát. A bolsevizmus lélektani

anyagát, a vad dühöt a inai állam és társadalom, egyáltalán minden fennálló ellen szintén a háborús elkeseredés termelte. A marxista ideológia csak az aknahálózat rendszerét szolgáltatta, melyben ez a gyűlölet szétosztódott, hogy kellő alkalommal felrobbanva, szétvesse a társadalmi épületei. Ily könnyen és gyorsan ez az aknahálózat azonban csak egy olyan társadalomban épülhetett ki, hol a tömegek s főleg a szociáldemokrata tömegek nem ismerhették meg s nem becsülhették meg a demokrácia előnyeit. Nem véletlen, hogy a bolsevizmus az agrár Orosz- és Magyarországon uralomra jutott s az ipari Ausztriában és Németországban nem. A cár és Tisza István birodalmában az alsóbb osztályok nem tanulhatták meg, hogy politikai átalakulásokat parlamentáris úton is lehet elintézni. Károlyiék demokráciájának *tehát* bűnhődnie kellett elődjeik antidemokratikus politikájáért. Sok jel arra is vall, hogy az antant kegyetlensége s a bolsevista propaganda sikerei közt valami összefüggés van, hogy bizonyos entente-körök szívesen vették a Károlyi-rendszer összeomlását. Ma még nincs tisztázva ez a viszonylat, bár néhány nemrég közölt akta e mellett szól. Mindenesetre Vyx alezredes jegyzékét, mely Károlyi lemondásának közvetlen oka volt, nem lehet másként megérteni. Ma, öt év távlatában minden jóhiszemű ember számára nyilvánvaló, hogy a Károlyi-korszak legnagyobb hibája, a gyengesége is mentségét találja az ellene rohamozó külső és belső erők hallatlan erejében és vadságában. Mert hisz a gyengeség is egy viszonylagos fogalom: bizonyos mértékű csapásokkal szemben minden erő gyengének bizonyulhat.

IV.

Az ellenforradalom az októberi uralmat a hazug vádak és féktelen gyalázkodások állandó pergőtüzében tartja. Én nem veszem mindezeket, melyeket a kurzus

konvencionális hazugságainak lehet nevezni, sorra s csak egyre, a legroszhiszeműbbre térek ki. Arra a vádra, hogy a Károlyi-korszak bűnös mulasztást követett el azzal, hogy az ország területét nem védte meg a bevonuló „bocskoros oláhokkal” s „rabló csehekkal” szemben s nem akadályozta meg az ország feldarabolását. Mindenkinek, aki az akkori eseményeket nem egyes elkeseredett menekültek lakisi templomtoronyélményei, hanem az európai hadihelyzet alapján ítéli meg, be kell látnia, hogy ebben az esetben az integritás védelme nem jelentett volna mást, mint a magyarság pótháborúját az antanttal. Nem az állítólag rosszul felszerelt csehekkal, románokkal, szerbekkel kellett volna ebben a háborúban szembeszállni, hanem mindezekkel s az olasz, francia, angol s amerikai hadsereggel. Franchet d'Esperay ott állott az Aldunánál, amint azóta kiderült, azzal a szándékkal, hogy Budapesten és Bécsen át Délnémetországba menjen. Néhány nappal az összeomlás után már olasz vezérkari tisztek ültek Prágában s ezek irányították Szlovákia megszállását a cseh csapatok által. Mussolini, akit a mi ellenforradalmáraink viszonzatlan szerelmükkel ostromolnak pedig kijelentette, hogy a győzelem után az olasz csapatoknak be kellett volna vonulniuk a bécsi Ringre s Budapest főútvonalaira. Ezt a nyilatkozatát állítólag megcáfolták ugyan, de a fascista hivatalos lapban történt közlését ez meg nem törtéنتé még se tette.

Ezzel szemben állott a kilencmilliónyi magyarság tökéletesen körülkerített helyzetben s egy tökéletesen demoralizált hadsereg ínég demoralizáltabb foszlányaival. Az integritás védelme csak azt jelentette volna, hogy még néhány tízezer magyar esett volna el ebben a dörén heroikus, de az antantot még kegyetlenebbé vadító pótháborúban. Hisz már az, hogy Károlyi hangoztatta az integritáshoz való ragaszkodást s a fegyverszünet után is meg-

őrizni igyekezett legalább a nemzet önérzetét, kivívta a győzők dühének fokozódását.

A *Le Temps*-nek, a francia kormány hivatalos lapjának 1918 november 23. számában megjelent közleményből nagyon is nyilvánvalóvá válik ez: „Ha azokból a rendkívüli jelentésekből ítélünk, — írja a híres francia lap — melyeket Budapesten Károlyi és Franehet d'Esperay találkozásáról kiadtak, azt kell hinnünk, hogy Magyarország magát nem tartja legyőzöttnek. Ha ellenségeink nincsenek tudatában katasztrófájuknak, be kell ezt bizonyítani nekik.” Íme, a pacifista, demokratikus köztársaság külpolitikailag valóban hibátlan magatartása dacára így ír a gőgös győző. Mit írt és hogyan cselekedett volna, ha mi „fegyverrel védtük volna” a határokat, azt ezek után nem nehéz kitalálni. Nem csak reménytelen és dőren emberletpazarló lett volna ez a pótháború, hanem még jobban megnehezítette volna a magyar helyzetet. Minden valószínűség szerint egy a Trianoninál még súlyosabb, a legszélsőségesebb román és csehszlovák igényeket is honoráló békekötés lett volna.

V.

Sokan, akik bevallott vagy be nem vallott rokonszenvvel emlékeznek a Károlyi-kormány működésére, mélabúsan lemondó taglejtéssel ítélnék róla tisztán csak azért, mert nem állandósult, hanem elbukott. Igaz, ha egy kormány értékének mértéke volna tagjainak hosszas megmaradása az uralmon, ha egy korszak törekvéseinek helyességét rögtöni megvalósulásuk döntené el, akkor az a négyhónapnyi idő, mely 1918 október végétől 1919 márciusig terjedt, a magyar történelem egyik legmeddőbb epizódja volna. A rögtöni siker azonban se az államférfi személyének, se koncepciójának nem értékmérője. Az 1848—49. szabadságharc balsikere és bukása sokkal veszesebb volt, mint a Károlyi-korszaké. Mert ez nemcsak idegen megszállást s

az ország feldarabolását vonta maga után és pedig mind-
 ezt nem egy tőle független háború folyamánként, ha-
 nem saját okozataként, de az elesettek és elnyomorodot-
 tak tömege is ott áll tehertételként mérlegén. S Kossuth,
 aki felszította s végigvezette a nagy küzdelmet, a bukás
 után hanyathomlok menekült a bitó elől. S mégis
 nincs egyetlen korszaka a magyar történelemnek, mely
 oly bűvös ragyogással világítana az utókorba, mint ez a
 temérdek hibával, sőt sötét folttal telehintett s végül is
 eltiport forradalom. Kossuthnak, akire 49-iki mene-
 külése után a gyalázkodás és vád olyan fergetege zú-
 dult, amihez képest a Károlyit szidalmazó mai becsmélé-
 sek megannyi pohárköszöntő, szerte az országban ma tu-
 catjával áll a szobra. Miért zárta szívébe a nemzet ezt a bal-
 sikerii vállalkozást s bukott vezérét? Mert nem a közvet-
 len anyagi sikert nézte, hanem azokat az érdekéket, me-
 lyeket kielégíteni igyekezett s azokat az eszméket, melye-
 kei megvalósítani akart. A Károlyi-uralomról is meg fogja
 állapítani a tárgyilagos történetírás és társadalomtudo-
 mány, hogy ha gyászos örökségek terhe alatt össze is ros-
 kadt, törekvései és szelleme a magyar történelem egyik leg-
 nemesebb fejezetévé avatják. Ez a korszak beleirányította
 végre a magyar politikát és társadalmi életet az emberiség
 művelődési fejlődésének útvonalába. Intézményeiben, tör-
 vényeiben, egész közszellemében és vezető egyéniségeinek
 nagy részében egy olyan Magyarország körvonalait bonta-
 koztatta ki, amely akárcsak a 48—49.-i Magyarország rokon-
 szenvessé, tiszteltté telte volna a magyar nevet világszerte.
 De harcában, melyet azért vívott, hogy az ember uralma
 ember fölött minél kisebbre csökkenjen, elgáncsolta az
 elődjei bűneit ő rajta megtorló ántánt s a bolsevista lázadás.
 S mégis ennek a vihardúlta, borús korszaknak a levegőjé-
 ben ki nem érezte, aki igazi ember s az emberiségnek esz-
 ményeiért hevül, a szabadság ózonját, ezt a szellemi tavasz-
 iilatot, mely mintha egy közeli boldogabb, emberhez méltó

több világ virágos mezőinek első hírnöke lett volna? A magyarság fejlődésének útja, mint minden kultúrnemzeté, nem lehet más, mint a demokratizálódás. Visszaesések és elkanyarodások nem változtatnak ezen a magasabb szempontból nyilvánvaló törvényszerűségen. Az októberi korszak pedig nem egyéb, mint kísérlet a haladószellemű magyar demokrácia megvalósítására. Lehet-e kételkedni abban, hogy céljaihoz és szelleméhez a nemzet vissza fog térni?